

6. Problematika genových zdrojů starých a krajových odrůd ovocných dřevin

Podstata a význam termínu „genofond“ ve všech jeho variantách (aj. fytogenofond, zoogenofond, biogenofond, germ-plasm, gene-pool, genfundus, genetické resursy atd.) jsou jednotlivými autory různě vykládány. Přesná definice zatím není ustálena.

Genofond můžeme chápat jako rezervoár vloh zafixovaných v živých populacích. Každý jedinec, rostlina, živočich nese originální vlastnosti (vlohy), které jsou neopakovatelné.

V současném prudkém ekonomicko-civilizačním vývoji lidské vlivy mění charakter životního prostředí a přirozených ekosystémů v krajině. Jsou narušovány základní podmínky vývoje rostlin a živočichů a dochází k zániku mnoha ekotypů, variet, odrůd a dokonce celých společenstev.

Nastává všeobecné ochuzení, tzv. koróze genofundu tím, že mizí některé populace rostlin a zvířat, včetně endemických, jež jsou vůbec nejvíce ohroženy, protože se vyskytují jen na malém území a mají vlastní historii vývoje (mikroevoluci).

Z hlediska problematiky kulturních rostlin je rozmanitost unikátním a nenahraditelným bohatstvím, kterou vytvořila příroda a později cílevědomá činnost člověka. Význam genetických rostlinných zdrojů, jak uvádí LUŽNÝ (1999), spočívá v souboru rostlinných forem a to jak kulturních, polokulturních i planých rostlinných druhů.

Za genetické zdroje kulturních rostlin můžeme označovat:

1. Plané druhy, které jsou příbuzné kulturním rostlinám.
2. Krajové odrůdy a primitivní odrůdy místní.
3. Staré zanikající vyšlechtěné odrůdy.
4. Restrigoované (ze sortimentu vyřazené) odrůdy.
5. Neuznaná novošlechtění a genetické linie zvláštního významu.
6. Současné nové odrůdy.
7. Rozpracovaná novošlechtění.

Obrázek: Genofondová výsadba lokálních a místních odrůd ovocných dřevin ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm – součást expozice areálu Valašská dědina.

Tyto genetické zdroje mají nespornou ekonomickou a kulturní hodnotu, která je dána jejich originalitou a nenahraditelností. Jsou součástí dědictví lidstva. Ztráta každého taxonu (druhu, odrůdy, variety, typu) jako nositele ojedinělého genu, nositele vlastnosti je nenahraditelná.

Těžiště pozornosti podle ELIÁŠE (1995) je zaměřeno na problematiku ochrany biologické rozmanitosti (biodiverzity), která je představována diverzitou genů, populací, druhů, společenstev, ekosystémů až biosfér. Strategie ochrany přírody (biodiverzity) se zaměřuje na složky – inventarizace, monitoringu, ochrany, péče a obnovy. Autor rozlišuje genofond autochtonní (původní) a genofond kulturní (genofond pěstovaných rostlin). Oba tyto genofondy se tedy liší svým charakterem cílů a způsobů využití, udržování a ochrany.

Přímý ekonomický efekt z využívání genetických zdrojů člověkem nelze zatím přesněji finančně ohodnotit. Společensko-hospodářské využívání a ochrana genofondů je strategickým úkolem lidstva, neboť živé organizmy představují pro lidstvo hlavní potravinovou bázi.

Výzkum, evidenci, uchování a koordinaci na poli genetických zdrojů od roku 1954 až do současnosti zajišťuje Výzkumný ústav rostlinné výroby v Praze-Ruzyni spolu s Českou radou genetických zdrojů kulturních rostlin. V roce 1988 zde byla uvedena do provozu budova Genobanky a je zpracováván Česko-Slovenský informační systém genetických zdrojů rostlin - EVIGEZ.